

Nr 172.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående
anordnande av en central beklädnadsverkstad för marinen
m. m.; given Stockholms slott den 4 april 1917.*

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att till anordnande av en central beklädnadsverkstad för marinen m. m. bevilja ett anslag av 542,000 kronor samt därav på extra stat för år 1918 anvisa ett belopp av 250,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp disponera erforderlig del redan under innevarande år.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Hans Ericson.

*Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 4 april 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LINDMAN,
Statsråden: von SYDOW,
STENBERG,
FALK,
HAMMARSTRÖM,
MÅRTEN ERICSSON,
ÅKERMAN,
CARLESON,
HANS ERICSON,
DAHLBERG.

Departementschefen, statsrådet Hans Ericson, anförde härefter:

I statsverkspropositionen till 1916 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till uppförande av en byggnad för beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd vid flottans station i Karlskrona — i vilken byggnad jämväl skulle inrymmas lokaler för stationsintendenturen och beklädnadsintendenten vid stationen — bevilja ett anslag av 300,800 kronor samt därav på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 100,270 kronor.

Framställning
av marinför-
valtningen den
8 oktober
1915.

Detta förslag grundade sig på en av marinförvaltningen i skrivelse den 8 oktober 1915 gjord framställning, däri ämbetsverket hemställt om anvisande av anslag icke blott för nyssnämnda byggnad, utan även för en byggnad för tvätt- och badinrättning vid stationen och i samband därmed stående anordningar i sjömanskårens kokhus- och matsalsbyggnad,

dit stationens tvätt- och badinrättning nu vore förlagd. Sammanlagda kostnaden för dessa byggnader m. m. hade av marinförvaltningen beräknats till 669,640 kronor.

Beträffande den ifrågasatta nybyggnaden för beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd anförde marinförvaltningen, att det enligt ämbetsverkets uppfattning ur två särskilda synpunkter vore viktigt att erhålla nya beklädnadsverkstäder, omfattande arbetsrum för skrädderi och skomakeri, nämligen dels emedan de nuvarande verkstäderna, vilka vore inrymda i den s. k. modellsalsbyggnaden å varvet, vore av så otillfredsställande hygienisk beskaffenhet, att arbetarna lede men av att därstädes utföra arbetet, och dels enär det med stöd av den erfarenhet, som vunnits såväl under fredstjänstgöring som särskilt under mobiliseringen, visat sig nödvändigt, att beklädnadsverkstäderna erhöles större kapacitet. Den arbetsprodukt, som i de nuvarande verkstäderna kunde erhållas, motsvarade icke de krav, vilka, även då fångvården i största utsträckning anlätades för tillverkning av kläder och skodon, måste fyllas av beklädnadsverkstäderna.

Vidare hade erfarenheten under mobiliseringstiden till fullo ådagalagt faran ur militär synpunkt av att icke hava ett tillräckligt reservförråd av beklädnadspersedlar och materialier. Även ur ekonomisk synpunkt hade denna brist visat betänkliga följder. En nödvändig förutsättning för åstadkommande av ett dylikt förråd vore, att tillgång funnes å tillräckliga förrådslokaler av lämplig beskaffenhet. I detta avseende motsvarade de nu disponibla lokalerna i samma hus som beklädnadsverkstäderna icke behovet, och utvidgningsmöjlighet saknades.

Vid föredragning den 14 januari 1916 av marinförvaltningens berörda framställning om anslag till särskilda byggnader vid Karlskrona station dels för beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd och dels för tvätt- och badinrättning uttalade dåvarande departementschefen bland annat, enligt vad som framgår av statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för samma dag, bilagt nämnda års statsverksproposition, att, ehuru han fann samtliga de ändamål, som genom ifrågavarande byggnadsförslag skulle tillgodoses, särdeles beaktansvärda, ansåg han sig dock med hänsyn till den betydande statsutgift, som av förslagets genomförande betingades, icke kunna förorda, att, medel då begärdes till utförande av förslaget i hela dess omfattning. Däremot tvekade departementschefen icke att tillstyrka, att en del av förslaget redan då måtte komma till utförande, i vilket avseende han på närmare angivna skäl ansåg sig böra giva avgjort företräde åt byggnaden för verkstäder och förråd. För denna byggnad uppgjort kostnadsförslag upptog ett belopp av 270,800 kronor, vartill borde läggas

Departements-
chefens
yttrande den
14 januari
1916.

ett belopp av 30,000 kronor för maskinella anordningar i de nya verkstäderna. Det anslag, som borde hos 1916 års riksdag äskas, uppginge sålunda till 300,800 kronor; och syntes detta anslag enligt departementschefens mening böra fördelas på tre år.

Kungl. Maj:ts
förslag till
1916 års riksdag.

I anslutning till departementschefens sålunda i ärendet uttalade uppfattning avgav Kungl. Maj:t förutnämnda förslag till 1916 års riksdag om beviljande av anslag till uppförande av en byggnad för beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd vid Karlskrona station.

Riksdagens
skrivelse den
14 juni 1916.

I skrivelse den 14 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel har riksdagen i denna fråga anfört följande.

Att de nuvarande skrädderi- och skomakeriwerkstäderna vid Karlskrona station såväl ur hygienisk synpunkt som i andra hänseenden måste betecknas såsom otillfredsställande funne riksdagen framgå av den i ärendet lämnade utredningen; och vore riksdagen övertygad därom, att en nybyggnad för ifrågavarande verkstäder med tillhörande förråd vore av behovet påkallad.

Vid uppgörande av förslag till sådan nyanläggning syntes utgångspunkten böra vara den kapacitet, som verkstäderna borde besitta; härutinnan lämnade emellertid statsrådsprotokollet icke närmare upplysning. För frågans bedömande syntes därför utredning i nämnda hänseende erforderlig. Emellertid hade vid ärendets behandling inom riksdagen fråga uppstått, huruvida det icke kunde ur ekonomisk synpunkt vara fördelaktigt att för framställande av beklädnad åt marinens manskap inrätta en centralverkstad med erforderliga moderna arbetsmaskiner och sådan tillverkningskapacitet, att marinens behov, åtminstone under normala förhållanden, kunde därifrån tillgodoses. Även om en dylik verkstad komme till stånd, erfordrades tydligen å de övriga platser, där marinens manskap till större antal vore förlagt, smärre verkstäder för utförande av passning, omsyn, rengöring och reparationer m. m. av beklädnaden.

Utan att i detta sammanhang uttala sig om den lämpliga platsen för en centralverkstad ansåge riksdagen likväl, att utredning i förenämnda avseende borde förebringas, innan ärendet av riksdagen avgjordes. Då Kungl. Maj:t i sitt förslag förutsatt en byggnadstid av tre år, men det icke torde vara uteslutet, att en ny verkstadsanläggning kunde uppföras under loppet av två år, skulle färdigställandet av beklädnadsverkstaden icke behöva genom den ifrågavarande utredningen fördröjas över den tidpunkt, som av Kungl. Maj:t beräknats, därest förslag i ärendet förelades 1917 års riksdag.

På grund av det anförda har riksdagen icke ansett sig kunna biträda det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget.

Med anledning av vad riksdagen sålunda anført har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 21 juni 1916 anbefallt marinförvaltningen att verkställa utredning, huruvida det ur ekonomisk synpunkt kunde anses fördelaktigt att för framställande av beklädnad åt marinens manskap inrätta en centralverkstad med erforderliga moderna arbetsmaskiner och sådan tillverkningskapacitet, att marinens behov, åtminstone under normala förhållanden, kunde därifrån tillgodoses, samt till Kungl. Maj:t inkomma med därav föranlett yttrande i så god tid, att förslag i ämnet kunde föreläggas 1917 års riksdag.

Kungl. Maj:ts
beslut den 21
juni 1916.

I skrivelse den 8 november 1916 angående beräkningen av utgifterna å vissa femte huvudtitelns anslag för år 1918 meddelade marinförvaltningen, att frågan om en central beklädnadsverkstad för marinen ännu icke vore så utredd, att slutligt förslag i ämnet då kunde framläggas, men att preliminära kostnadsberäkningar givit vid handen, att anläggningsskostnaden syntes uppgå till omkring 500,000 kronor, under förutsättning att någon kostnad icke behövde utgå för markförvärv; och hemställde marinförvaltningen, att hälften av nämnda belopp, eller 250,000 kronor, måtte för ändamålet beräknas bland behövliga extra ordinarie anslag å 1918 års riksstat.

Marinförvalt-
ningens skri-
velse den 8
november
1916.

På sätt framgår av statsrådsprotokollet över sjöförsvärenden den 13 sistlidna januari, bilagt innevarande års statsverksproposition, uttalade dåvarande departementschefen vid nämnda tillfälle att, då fullständig utredning i förevarande ärende ännu icke inkommit till Kungl. Maj:t, kunde han för det dåvarande ej underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Med hänsyn till vikten av att frågan snarast möjligt vinne sin lösning, ansåg han emellertid, att medel för ändamålet borde tagas i beräkning vid framställningen till riksdagen i fråga om anslagsbehoven för år 1918. Kostnaderna i sådant hänseende syntes departementschefen, på sätt marinförvaltningen angivit, kunna beräknas till omkring 500,000 kronor och torde härav för år 1918 böra upptagas ett belopp av 250,000 kronor; och har Kungl. Maj:t enligt förutnämnda statsrådsprotokoll, på departementschefens hemställan, föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition angående beviljande av anslag för anordnande av en central beklädnadsverkstad för marinen, Kungl. Maj:t kunde komma att till riksdagen avlåta, för berörda ändamål bland de extra anslagen å femte huvudtiteln för år 1918 beräkna ett belopp av 250,000 kronor.

Departements-
chefens ytt-
rande den 13
januari 1917
och Kungl.
Maj:ts beslu
samma dag.

Marinförvalt-
ningens skri-
velse den 17
februari 1917.

Sedan den utredning rörande anordnande av en central beklädnadsverkstad för marinen, vilken marinförvaltningen genom nådigt brev den 21 juni 1916 anbefallts verkställa, blivit slutförd, har ämbetsverket i skrivelse den 17 sistlidna februari framlagt resultatet av berörda utredning samt därvid anfört följande.

Nyttillverkning av beklädnad för marinen skedde dels vid marinens egna verkstäder, dels vid fångvården, dels ock hos enskilda firmor. Omfattningen av denna tillverkning framginge av bifogade tabell (Bil. 1), utvisande antalet nyttillverkade persedlar under femårsperioden 1911—1915.

Vid flottans stationer skedde tillverkningen genom personal, som av kronan anställdes å månads- och daglönarstaterna och vars avlöning vid nyttillverkning (ävensom vid vissa reparationer) i regel utginge efter s. k. styckeverkstaxa.

Vid vartdera av Vaxholms och Karlskrona kustartilleriregementen däremot avslutades kontrakt med en enskild mästare, vilken av materialier, som tillsläpptes av kronan, ombesörjde tillverkningen av för regementet erforderlig beklädnad mot i kontraktet stadgad ersättning för varje persedel. Härvid anställde och avlönade entreprenören själv sina arbetare samt hölle de flesta av de maskiner m. m., som erfordrades, varemot kronan tillhandahölle lokal, lyse och uppvärmning.

Antalet av den vid stationernas beklädnadsverkstäder anställda arbetarpersonalen och till densamma under tidsperioden 1911—1915 utbetald avlöning ävensom värdet av inom samma tid använda materialier framginge av bifogade tabell (Bil. 2).

För att komma till en riktig uppfattning om kostnaderna för tillverkning av olika plagg vid stationernas verkstäder vore det ej nog att hoplägga materialkostnaden och den för persedelns tillverkning utbetalda arbetslönen enligt styckeverkstaxan. Därtill måste jämväl läggas den på persedelns tillverkning belöpande delen av verkstadens s. k. allmänna omkostnader. Dessa utgjorde dels avlöning till mästare och övriga i verkstaden anställda, vilkas avlöning ej utginge efter styckeverkstaxan, såsom maskinskötare, skrivare, förrådsarbetare, städare m. fl., ävensom avlöning till all personal under sjukdom och semester, dels diverse utgifter, såsom för tråd, nålar och andra mindre förbrukningsartiklar, för underhåll av maskiner samt för transporter, lyse och uppvärmning i verkstaden m. m. Storleken av dessa omkostnader vid stationernas beklädnadsverkstäder framginge jämväl av Bil. 2.

Vid nyttillverkning av persedlar (ävensom vid vissa reparationer) utginge, såsom förut angivits, vid flottans beklädnadsverkstäder arbets-

lönen efter s. k. styckeverkstaxa. I och för möjliggörande av en jämförelse mellan tillverkningskostnaderna för persedlar vid de olika beklädnadsverkstäderna lämnades i Bil. 3 en sammanställning av arbetsprisen enligt stationernas styckeverkstaxor och regementenas kontrakt.

Det läte sig ej göra att utan vidare jämföra de i styckeverkstaxorna för stationernas verkstäder upptagna sylönerna med de pris, som upptoges i regementenas kontrakt. Detta berodde därpå, att regementenas entreprenörer i sina pris måste inberäkna, utom sylön till arbetarna, jämväl kostnaderna för tillskärning, tråd m. m. samt slitning av maskiner, vilka kostnader för stationernas verkstäder, enligt vad ovan angivits, inginge i de allmänna omkostnaderna. För att göra de olika tillverkningskostnaderna i möjligaste mån jämförbara hade därför i Bil. 3 under rubrik »Tillägg för vissa allmänna omkostnader» upptagits förenämnda delar av de allmänna omkostnaderna vid stationernas beklädnadsverkstäder och dessa i summakolumnen sammanförts med arbetslönerna enligt styckeverkstaxa, varigenom erhållits jämförbara siffror över arbetskostnaderna.

I Bil. 3 vore också gjord en sammanställning, avsedd att visa en jämförelse mellan summan av varandra motsvarande kostnader för tillverkning av ett plagg av varje sort, som förfärdigades vid de olika verkstäderna. Jämförelsen visade att — enär materialkostnaderna vid de olika verkstäderna kunde antagas vara lika — tillverkningskostnaderna vore lägst vid beklädnadsverkstaden i Karlskrona. Jämfördes kostnaderna vid Stockholms station och Vaxholms kustartilleriregemente, utfölle jämförelsen till förmån för stationen. Liknande resultat erhöles vid jämförelse mellan Karlskrona station och Karlskrona kustartilleriregemente, utvisande att vid lika lokala förhållanden tillverkningen genom av kronan själv avlönad personal bleve fördelaktigast.

Siffrorna i tablån gäve jämväl vid handen, att vid de verkstäder, där tillverkningen vore ordnad på detta sätt, nämligen vid Karlskrona och Stockholms stationer, tillverkningskostnaden ställde sig lägre i Karlskrona än i Stockholm. Huvudorsaken härtill torde få sökas i den omständigheten, att arbetslönerna i Karlskrona ställde sig avgjort billigare än i Stockholm, vilket förhållande även bestyrktes därav, att tillverkningskostnaden vid Karlskrona kustartilleriregemente trots systemet med entreprenör vore lägre än vid Stockholms station.

Sammanfattningen av vad jämförelserna utvisade torde sålunda kunna sägas vara:

att tillverkning av beklädnad med anlitande av arbetare, som avlönades direkt av kronan (stationernas beklädnadsverkstäder), visat sig

billigare än tillverkningen genom entreprenörer (kustartilleriregementenas verkstäder);

att tillverkning i stor skala avsevärt bidroge att sänka den del av tillverkningskostnaderna, som representerades av verkstädernas allmänna omkostnader, och således vore ägnad att minska tillverkningskostnaderna per plagg; samt

att arbetslönerna ställde sig billigare i Karlskrona än å andra platser, där marinen hade beklädnadsverkstäder, vilket sannolikt berodde på de billigare levnadsomkostnader, som Karlskrona i förhållande till Stockholm och Vaxholm erbjöde arbetspersonalen.

Härav framginge, att ett sammanförande till *en* verkstad av all den nytillverkning av beklädnad för marinen, som under fredsförhållanden erfordrades, ur ekonomisk synpunkt sett syntes kunna förväntas medföra väsentliga fördelar, under förutsättning att tillverkningen förlades till den plats, där tillverkningskostnaderna visat sig vara lägst.

För att möjliggöra en uppskattning av den ekonomiska fördel, tillverkningen vid centralverkstad skulle medföra, jämförd med det nu tillämpade sättet för tillverkningen, hade uppgjorts bifogade tabell (Bil. 4), utvisande en jämförelse mellan vissa arbetskostnader för en del vid marinens verkstäder, med undantag av Karlskrona stations beklädnadsverkstad, under fem-årsperioden 1911—1915, tillverkad beklädnad och beräknad motsvarande arbetskostnad, om tillverkningen utförts vid sistnämnda beklädnadsverkstad. Siffrorna i tabellen vore, vad antalet persedlar anginge, hämtade ur Bil. 1. Vid beräkningen av arbetskostnaden hade använts de siffror, som återfunnes i Bil. 3. Såsom av slutsummorna i tabellen i Bil. 4 framginge, beräknades arbetskostnaderna, om tillverkningen skett vid beklädnadsverkstaden i Karlskrona, hava blivit omkring 60,000 kronor eller 12,000 kronor per år lägre än vad nu varit fallet.

Då tillverkningen vid en med tidsenliga maskiner försedd och efter moderna principer driven centralverkstad i Karlskrona torde ställa sig än billigare än vid den nuvarande beklädnadsverkstaden i Karlskrona samt avsåges bliva av betydligt större omfattning, enär den skulle fylla även det behov av beklädnad, som för närvarande tillgodosåges genom tillverkning hos enskilda firmor, borde den ekonomiska vinsten av en sådan anläggning kunna uppskattas till avsevärt högre belopp per år än vad omförmälda tabell (Bil. 4) utvisade för femårsperioden 1911—1915.

Även ur andra synpunkter än den ekonomiska erbjöde inrättandet av en central beklädnadsverkstad för marinen fördelar, i det att bland annat skulle erhållas

tryggad tillverkningsmöjlighet för den beklädnad, som erfordrades för marinen;

säkerhet för såväl persedlarnas enhetliga tillverkning som ock att tillverkningssättet bleve sådant, att största möjliga slitstyrka erhöles, samt

visshet om att alla använda materialier vore av lämplig och god beskaffenhet.

Härvid torde beträffande den först angivna fördelen böra bemärkas, att det med anlitande av såväl marinens nuvarande beklädnadsverkstäder som fångvårdens arbetsmöjligheter ävensom konfektionsaffärer och enskilda arbetare icke varit möjligt att i tillräckligt god tid erhålla all den beklädnad, som under de senare åren varit erforderlig med anledning av dels utökning av bevaringsbeklädnadsförråden, dels fyllande av ersättningsbehovet under mobilisering. Genom inrättande av en central beklädnadsverkstad skulle nämnda olägenhet avhjälpas, vilket givetvis vore av största betydelse, helst som senaste krigserfarenhet med skärpa påvisat betydelsen därav, att personalens utrustning bleve så fullständig som möjligt.

Av ovanstående utredning ansåge marinförvaltningen därför framgå, att det vore lämpligt och önskvärt att anordna en central beklädnadsverkstad för marinen.

Såsom förut angivits, bleve den ekonomiska fördelen med en central beklädnadsverkstad till stor del beroende på, vilken plats komme att väljas för verkstadens anläggande. Den verkställda utredningen hade givit vid handen, att av de platser, där marinen hade verkstäder, Karlskrona visat sig vara den förmånligaste, såvitt anginge förutsättningen för billig nytillverkning. Men även i ett annat avseende vunnes fördel av att förlägga verkstaden till Karlskrona, i det att två stora formationer, Karlskrona station och Karlskrona kustartilleriregemente, kunde begagna centralverkstaden både för tillverkning och för utförande av reparation av beklädnad.

Att förlägga centralverkstaden till annan plats än sådan, där personal av marinen till större antal vore stationerad, ansåge marinförvaltningen icke under några förhållanden böra ifrågakomma. Förutom andra olägenheter skulle nämligen detta medföra betydligt ökade administrationskostnader ävensom behov av flera reparationsverkstäder, varjämte möjligheten till kontroll av tillverkningen skulle minskas.

Vad anginge frågan om verkstadens kapacitet hade förut angivits, att densamma borde vara anpassad efter den tillverkning, som mot-

svarade det årliga fredsbehovet av nyttillverkning av beklädnad för marinen. Storleken av detta behov framginge av tabellen i Bil. 5. Vid uppgörandet av denna tabell hade, vad stammanskapet med undantag för rekryter anginge, legat till grund den i beklädnadsstaterna för denna personal upptagna beräkningen över det antal persedlar, som efter första tjänsteåret ansåges årligen erforderligt för beklädnadens underhåll i fullständigt skick. Beträffande de värnpliktiga av de olika avdelningarna hade använts siffrorna för motsvarande personalgrupper av stammanskapet. För årliga antalet rekryter hade per man beräknats ett fullständigt ställ enligt beklädnadsstaten.

Slutsiffrorna i denna tabell visade sig beträffande flertalet persedlar avsevärt högre än siffrorna i den i Bil. 1 upptagna kolumnen för medeltalet av under åren 1911—1915 tillverkade persedlar. Anledningen härtill vore att söka dels i det genom nådiga brevet den 28 april 1911 föranledda nedbringandet av lagret i beklädnadsförråden för stammen, dels däri, att under perioden 1911—1915 ett betydande antal vakanser inom sjömans- och skeppsgossekårerna förefunnits, varigenom fredsbehovet av beklädnad under denna period blivit mindre än vad eljest skulle varit fallet, dels ock däruti, att den förlängda utbildningstiden för de värnpliktiga gjort det nödvändigt att för framtiden räkna med stegrat behov av beklädnad för denna personal. Verkstadens utrymme m. m. måste givetvis beräknas för den tillverkning, som erfordrades vid fulltalig manskapsstyrka. Tillverkningens verkliga omfattning komme naturligtvis att bliva beroende på det för tillfället rådande behovet och regleras medelst storleken av den anställda arbetarpersonalen.

Sedan utredning blivit verkställd beträffande behövlig kapacitet för beklädnadsverkstaden, hade marinförvaltningen anmodat stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona att inkomma med förslag till byggnad för verkstaden. Härvid borde tagas hänsyn till det förslag till beklädnadsverkstad, som framlades till 1916 års riksdag, då fråga var om ersättande av den nuvarande beklädnadsverkstaden i Karlskrona med en ny sådan verkstad. För att erfarenheter från andra militära beklädnadsverkstäder skulle vid revidering av nämnda förslag kunna tillgodogöras, hade dels en marinintendent varit utsänd till utlandet i ändamål att studera dylika verkstäder, dels vederbörande tjänstemän i Karlskrona lämnats tillfälle till studium av svenska etablissemang för tillverkning av beklädnadsartiklar.

Med ledning av sålunda vunnen erfarenhet och de synpunkter i övrigt, vartill granskning av det äldre förslaget givit anledning, hade

ritningar och kostnadsförslag till en central beklädnadsverkstad för marinen uppgjorts av chefen för byggnadsdepartementet vid flottans varv i Karlskrona. Mot nämnda förslag, enligt vilket verkstaden skulle förläggas å Stumholmen söder om sjöbeväringens beklädnadsförråd, hade stationsbefälhavaren, stationsintendenten och förste läkaren förklarat sig icke hava något att erinra.

Förslaget skilde sig från det äldre förslaget till beklädnadsverkstad huvudsakligen däri, att det för skräddarverkstaden avsedda utrymmet ökats och att denna verkstad, för att erhålla bästa möjliga dagsbelysning och ökad luftkub, flyttats till våningen två trappor upp. Vidare hade den till skomakarverkstad avsedda våningen en trappa upp blivit gjord något högre i tak än förut, varemot den till förrådslokal för färdiga persedlar avsedda bottenvåningen gjorts något lägre.

Golvytan av skräddarverkstaden uppginge till 702 kvm. Den sammanlagda golvyta, som upptoges av maskiner, beräknades till 214 kvm., varigenom uppstode en fri golvyta av 488 kvm. Som antalet arbetare beräknades till 130, gäve detta en fri golvyta per arbetare av 3,75 kvm., vilket bleve tillräckligt, även om, då arbetet på verkstaden vore forcerat, arbetarnas antal tillfälligtvis behövde ökas. Golvutrymmet i skomakarverkstaden uppginge till 522 kvm., och maskinerna beräknades upptaga en yta av 250 kvm., varigenom den fria golvytan bleve 272 kvm. Arbetarnas antal beräknades till 50 under normala förhållanden, i följd varav beräknades ett fritt golvutrymme per arbetare av omkring 5,4 kvm. Även i skomakarverkstaden funnes sålunda tillfälle att, om så bleve behöfligt, kunna vid uppkommande forceringar öka arbetarantalet. I såväl skräddar- som skomakarverkstäderna komme luftkuben ej att understiga 20 kbm. per arbetare, vilket måste anses fullt tillfredsställande.

Förrådsutrymmet vore beräknat så, att fullt tillräckligt utrymme skulle finnas för såväl de materialier, som erfordrades för tillverkningen av kläder och skodon, som för den färdiga beklädnad, vilken skulle hållas i förråd för stammanskapet.

Enär stationsintendenten hade tillsyn över tillverkningen av beklädnaden, vore det synnerligen lämpligt att, på sätt i förslaget upptoges, behöflig expeditionslokal för stationsintendenturen vore förlagd i samma hus som beklädnadsverkstaden. Samma förhållande gällde beträffande beklädnadsintendenten, vilkens expedition likaledes vore förlagd i den för beklädnadsverkstaden avsedda byggnaden. Härigenom vunnes ock

den fördelen, att beklädnadsintendenten komme att hava sin expedition i omedelbar närhet av beväringsens stora beklädnadsförråd, invid vilket den nya beklädnadsverkstaden föresloges att uppföras.

Ät maskiner för såväl skräddar- som skomakarverkstäderna hade särskild uppmärksamhet ägnats i avsikt att göra den maskinella utrustningen så tidsenlig och fullständig som möjligt. Därigenom hade dock, vad skomakarverkstaden beträffade, kostnaden för anskaffning och installation av maskiner blivit rätt betydande, men syntes detta icke kunna undvikas, om verkstaden skulle erhålla tillräcklig kapacitet och tillverkningskostnaderna i görligaste mån skulle kunna nedbringas med bibehållen hög kvalitet å den viktiga skobeklädnaden.

Drivkraften för beklädnadsverkstaden vore avsedd att erhållas från å Stumholmen befintlig elektrisk kraftledning.

Kostnadsförslaget för byggnaden, vilket uppgjorts den 22 december 1916, slutade på ett belopp av 448,500 kronor, sålunda fördelat:

Grundläggningsarbeten	kronor	22,700: —
Isoleringsarbeten	»	5,700: —
Sockel och yttertrappor	»	8,850: —
Dräneringsledning med brunnar	»	1,100: —
Murnings-, cement- och putsningsarbeten	»	188,500: —
Trappor	»	10,000: —
Timmermansarbeten	»	27,500: —
Snickeriarbeten och diverse inredningar	»	22,800: —
Diverse järn- och plåtslagararbeten	»	7,000: —
Målningsarbeten	»	11,000: —
Värmeledning	»	22,400: —
Sanitetsanordningar	»	15,950: —
Vatten- och avloppsledningar	»	8,800: —
Eldsläckningsanordningar	»	2,200: —
Oförutsedda utgifter, omkostnadsprocent m. m.	»	70,500: —
Elektriska installationer och hiss	»	23,500: —
Summa kronor		448,500: --

Beträffande förslaget erinrade chefen för byggnadsdepartementet, att ovan beräknade byggnadskostnader, vilka vore grundade på då gällande pris, givetvis ej kunde gälla, om ytterligare stegring inträffade i material- och arbetspris.

Övriga kostnader för verkstaden beräknades på följande sätt:

Maskiner för skräddarverkstaden jämte motorer och installation	kronor	21,000:—
Maskiner för skomakarverkstaden jämte motorer och installation	»	62,500:—
Inventarier m. m. för verkstäder, förråd och expeditioner	»	10,000:—
Summa kronor		93,500:—

Enligt vad nyss nämnts, uppginge byggnadskostnaderna till	»	448,500:—
---	---	-----------

Sammanlagda anläggningskostnaderna utgjorde sålunda	kronor	542,000:—
---	--------	-----------

Såsom förut angivits, uteslöte tillkomsten av en central beklädnadsverkstad ej behovet av reparationsverkstäder vid vissa övriga lokala formationer. Om verkstaden förlades i Karlskrona, skulle den givetvis även ombesörja reparationer för därstädes förlagda delar av flottan och kustartilleriet. I Stockholm, Vaxholm, Älvsborg, Härnösand och eventuellt Fårösund måste dock finnas smärre reparationsverkstäder. Lokalen för beklädnadsverkstaden i Stockholm, som med nuvarande antal arbetare vore mycket otillfredsställande och behövde utvidgas, om driften skulle fortsättas i hittillsvarande omfattning, kunde efter behövlig reparation bliva tillfredsställande för den mindre drift, som efter centralverkstadens inrättande kunde behöva ifrågakomma. Å övriga platser syntes hittills avsedda lokaler kunna användas.

Skulle åter en central beklädnadsverkstad ej komma till stånd, erfordrades i varje fall ny lokal för beklädnadsverkstaden i Karlskrona ävensom utvidgning av lokalen för beklädnadsverkstaden i Stockholm.

Mot de uppgjorda kostnadsförslagen funne marinförvaltningen ej anledning till erinran, men måste givetvis reservera sig för eventuella ytterligare prisstegringar å byggnadsmaterialier och maskiner samt höjda arbetskostnader.

Under återopande av vad sålunda anförts har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå innevarande års riksdag att till anläggning i Karlskrona av en central beklädnadsverkstad för marinen bevilja ett anslag av 542,000 kronor och därav på extra stat för år 1918 anvisa ett belopp av 250,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp redan under innevarande år låta utanordna erforderlig del.

Chefens för
marinstaben
utlåtande den
13 mars 1917.

Härefter har från chefen för marinstaben inforrats utlåtande i ärendet, såvitt anginge den till uppförande föreslagna centrala beklädnadsanstaltens förläggning ur militär synpunkt; och har bemälda chef i sådant avseende den 13 nästlidna mars avgivit yttrande samt därvid anført följande.

Ehuru den föreslagna verkstadens förläggning till Karlskrona måste ur militär synpunkt anses mindre fördelaktig på grund av det utsatta läge, verkstaden därigenom erhöles, syntes dock de ekonomiska och administrativa skäl, som av marinförvaltningen anförts för en dylik förläggning, få anses vara av den betydelse, att de uppvägs de militära olägenheterna. Marinstabschefen ansågs sig därför böra tillstyrka den föreslagna förläggningen av den ifrågasatta centrala beklädnadsanstalten.

Genom tillkomsten av denna anstalt komme de på Stumholmen inom ett relativt litet område redan förut samlade militära etablissemangen att ytterligare ökas, och det syntes därför bliva erforderligt att sörja för avvärjandet av luftanfall mot denna del av örlogsstationen. Stabschefen ville därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast låta verkställa en utredning av denna fråga.

Departements-
chefens ytt-
rande.

Den utredning, som marinförvaltningen i förevarande ärende framlagt, synes mig på ett övertygande sätt ådagalägga ändamålsenligheten därav, att en central beklädnadsverkstad för marinen kommer till utförande. Såsom ämbetsverket erinrat, tillverkas för närvarande beklädnaden för marinen dels vid marinens egna verkstäder, dels vid fångvården och dels hos enskilda firmor. Ett sammanförande av denna tillverkning till en central anstalt, omfattande såväl skraddar- som skomakarverkstäder, skulle, på sätt av utredningen framgår, icke blott innebära väsentliga ekonomiska fördelar, utan ock ur andra synpunkter lända till avsevärt gagn. Så skulle därigenom större trygghet beredas för färdigställande i behörig tid av den för marinen erforderliga beklädnaden, bättre kontroll ernås beträffande beskaffenheten av de för beklädnaden använda materialerna samt enhetlighet i tillverkningssättet vinnas.

I berörda skrivelse den 14 juni 1916 uttalade riksdagen, att den ifrågasatta centrala beklädnadsverkstaden borde erhålla sådan tillverkningskapacitet, att marinens behov, åtminstone under normala förhållanden, kunde därifrån tillgodoses. I anslutning härtill har undersökning av marinförvaltningen verkställts rörande storleken av det årliga fredsbehovet av beklädnadspersedlar för marinens stammanskap och värnpliktiga, samt det föreliggande förslaget till anstalten i fråga uppgjorts på grundvalen av det resultat, vartill denna undersökning

lett. Såsom jämväl i riksdagens skrivelse förutsatts, har ämbetsverket vid förslaget uppgörande utgått från att smärre verkstäder för reparationer m. m. av beklädnad skulle, jämsides med centralanstalten, förefinnas i Stockholm, Vaxholm, Älvsborg, Härnösand och eventuellt i Fårösund.

Beträffande platsen för den ifrågasatta beklädnadsanstalten har marinförvaltningen ansett, att det icke borde ifrågakomma att förlägga anstalten till annan ort än där personal av marinen till större antal vore stationerad. I annat fall skulle betydligt ökade administrationskostnader vållas samt jämväl andra olägenheter, såsom behov av flera reparationsverkstäder och minskad möjlighet till kontroll av tillverkningen, uppkomma. Bland de platser, som marinförvaltningen sålunda ansett kunna för ändamålet ifrågasättas, har ämbetsverket funnit Karlskrona vara den lämpligaste; och har ämbetsverket föreslagit, att anstalten måtte uppföras å Stumholmen inom flottans stationsområde därstädes. För anstaltens förläggning till Karlskrona talade enligt marinförvaltningens mening i främsta rummet den omständigheten, att arbetslönerna å denna plats vore lägre än å någon annan ort, där beklädnadsverkstad för marinen funnes. Därjämte skulle härigenom vinnas, att anstalten kunde användas såsom reparationsverkstad av två stora formationer, nämligen Karlskrona station och Karlskrona kustartilleriregemente.

För min del anser jag mig på de av marinförvaltningen angivna skälen böra ansluta mig till den av ämbetsverket uttalade uppfattningen beträffande platsen för ifrågavarande centralverkstad. Såsom av det förut sagda framgår, har jämväl chefen för marinstaben, ehuru han ansett verkstadens förläggning till Karlskrona ur militär synpunkt mindre fördelaktig, tillstyrkt marinförvaltningens förslag härutinnan. Marinstabschefen har i samband därmed anført, att det med hänsyn till de många militära etablissement, som komme att bliva samlade å Stumholmen, syntes bliva erforderligt att sörja för avvärjandet av luftanfall mot denna del av Karlskrona örlogsstation, samt på grund härav hemställt om verkställande av utredning av denna fråga. Beträffande det sålunda av stabschefen väckta spörsmålet tillåter jag mig framhålla, att det mest trängande behovet av luftkanoner till skydd för anläggningarna å Stumholmen kommer att på grund av innevarande års riksdags därom fattade beslut bliva tillgodosett. Huruvida ytterligare åtgärder i angivet syfte må befinnas erforderliga, torde få bero av en framtida, på krigserfarenheterna grundad utredning rörande frågan om vårt luftförsvar, sedd i dess helhet.

Det föreliggande förslaget till byggnad för centralverkstaden upptager jämväl behövt utrymme för förvaring såväl av de materialier, vilka erfordras för tillverkningen av kläder och skodon, som av den färdiga beklädnad, vilken för stammanskapet hålles i förråd i Karlskrona. Därjämte skulle i byggnaden beredas expeditionslokaler för stationsintendenturen och beklädnadsintendenten. Dessa anordningar finner jag praktiskt lämpliga. Det föreliggande byggnadsförslaget föranleder icke heller i övrigt någon erinran från min sida.

Förut är nämnt, att kostnaderna för en central beklädnadsverkstad för marinen, i enlighet med en av marinförvaltningen i skrivelse den 8 november 1916 afgiven preliminär kostnadsberäkning, i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag upptagits till 500,000 kronor, samt att Kungl. Maj:t, på dåvarande departementschefens hemställan, i nämnda statsverksproposition föreslagit riksdagen att i avvaktan på den framställning angående beviljande av anslag för berörda ändamål, Kungl. Maj:t kunde komma att till riksdagen avlåta, för ändamålet bland de extra anslagen å femte huvudtiteln för år 1918 beräkna ett belopp av 250,000 kronor. Jämlikt marinförvaltningens nu föreliggande förslag skulle kostnaderna för ifrågakvarande beklädnadsverkstad uppgå till 542,000 kronor, däri inbegripet anskaffningskostnaden för erforderliga verkstadsmaskiner jämte maskinernas installation, inventarier m. m. Denna marinförvaltningens kostnadsberäkning giver mig icke anledning till någon anmärkning; och torde, i anslutning till riksdagens i förberörda skrivelse den 14 juni 1916 gjorda uttalande om möjligheten av verkstadsanläggningens utförande på två år, av nämnda summa å 542,000 kronor, såsom i statsverkspropositionen angivits, ett belopp av 250,000 kronor böra äskas för år 1918. Då arbetet med verkstadens uppförande snarast möjligt lärer böra igångsättas, torde Kungl. Maj:t böra bemyndigas att av det belopp, som må komma att anvisas för år 1918, redan under innevarande år disponera erforderlig del.

Jag anhåller i detta sammanhang få erinra, hurusom chefen för kustartilleriet i skrivelse den 3 oktober 1916 framhållit, att mycket allvarliga olägenheter vidlåde manskapets vid kustartilleriet beklädnad och personliga utrustning, vilka olägenheter i avsevärd mån inskränkte personalens användbarhet under fältmässiga förhållanden; och hade bemälda chef med hänsyn därtill, att stora nyanskaffningar av beklädnadspersedlar vore förestående, samt av i övrigt anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i fråga om nya uniformsmodeller för kustartilleriet. Med anledning härav har Kungl. Maj:t

genom nådigt brev den 24 november 1916 uppdragit åt marinförvaltningen att i samråd med chefen för marinstaben och chefen för kustartilleriet verkställa utredning om införande av nya uniformsmodeller för kustartilleriet samt därefter inkomma med förslag i ämnet jämte kostnadsberäkning.

Den sålunda igångsatta utredningen är ännu icke slutförd. Oberoende av de ändringar i kustartilleriets nuvarande uniformsmodeller, som med anledning av oförmåda utredning må komma att beslutas, torde emellertid kustartilleriets uniformspersedlar med fördel kunna och böra framställas vid en för marinen i dess helhet gemensam beklädnadsverkstad.

Innan jag lämnar förevarande ämne, torde med några ord böra beröras frågan om sättet för det framtida användandet av den nuvarande verkstads- och förrådsbyggnaden för beklädnad vid Karlskrona station under förutsättning att det förslag om anordnande av en central beklädnadsverkstad därstädes, som jag har för avsikt att nu framställa, vinner Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall. Jag tillåter mig i sådant avseende hänvisa till dåvarande departementschefens uttalande i statsverkspropositionen till 1916 års riksdag rörande då ifrågasatt uppförande av en nybyggnad för beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd m. m. i Karlskrona (femte huvudtiteln år 1916, punkt 25). Därvid omnämndes, att de lokaler i den nuvarande verkstads- och förrådsbyggnaden, som tidigare upptagits av förvaltningsdirektionen, skulle avses för stationskrigsrätten, vars förut disponerade rum i samma våning som befälhavande amiralens och stationsbefälhavarens expedition i stället skulle läggas till denna expedition såsom en välbehövlig förstärkning i utrymme. De nuvarande verkstads- och förrådsrummen skulle finna en synnerligen välbehövlig användning dels såsom bevaringsbeklädnadsförråd för Karlskrona kustartilleriregementes räkning — ifrågavarande beklädnadsförråd är för närvarande inrymt å vinden till båtskjulet å Stumholmen, en lokal, som ingalunda kan anses motsvara kraven på ett förrådsrum för förvaring av så dyrbar materiel — dels såsom förvaringsrum för det vid stationen nyupprättade bokförrådet och dels såsom lokal för varvsdepartementet för hus och byggnader, vilket trätt i verksamhet från och med år 1916.

Slutligen torde jag få nämna, att den i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag (under punkt 9) oförmåda utredningen rörande frågan om tilldelande åt flottans beklädnadsförråd av ett extra

anslag för en gång av sådan storlek, att det kunde dels täcka förrådstitlarnas brister och dels därutöver bilda erforderligt rörelsekapital, numera blivit verkställd och den 8 sistlidna februari ingivits till Kungl. Maj:t. Av marinförvaltningen har därvid anförts, bland annat, att det av angivna skäl synts lämpligt, att ordnandet av beklädnadsförrådets finansiering uppskötes, till dess kristiden vore överstånden och sådana prisförhållanden i avseende å beklädnadsmaterialier inträtt, som mera närmade sig vad som kunde anses vara normalt. Skulle emellertid Kungl. Maj:t finna för gott att redan hos innevarande års riksdag äska anslag till täckande av gjorda överbetalningar å förrådstitlarna för flottans stams beklädnadsförråd, torde enligt av ämbetsverket gjorda beräkningar detta anslag böra upptagas till 800,000 kronor.

I likhet med marinförvaltningen anser jag den nuvarande tidpunkten icke vara lämpad för upptagande till behandling av omförmälda fråga; och lär vid sådant förhållande någon framställning till riksdagen om anvisande av medel för berörda ändamål icke nu böra avlätas.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till anordnande av en central beklädnadsverkstad för marinen m. m. bevilja ett anslag av 542,000 kronor samt därav på extra stat för år 1918 anvisa ett belopp av 250,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp disponera erforderlig del redan under innevarande år.

Till vad departementschefen sålunda hemställt tacktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, lämna bifall; och skulle proposition till riksdagen avlätas av den lydelse, en vid detta protokoll fogad bilaga utvisar.

Ur protokollet:

W. G. Stiernstedt.

Bil. 1.

Under åren 1911—15 tillverkade beklädnadspersedlar för marinen.

1) vid egna verkstäder. 2) av fångvården. 3) av enskilda.

Persedlarnas benämning.	Karls- krona station.	Stock- holms station.	Vaxholms kust- artilleri- rege- mente.	Karls- krona kustartil- lerirege- mente.	Summa.	Summa.	Medeltal per år.
1 Blåskjortor	12,427	1,176	2,740	4,158	20,501	48,524	9,705
2 "	4,500	6,933	590	—	12,023		
3 "	4,500	11,500	—	—	16,000		
1 Bussaronger, vita	5,449	454	—	—	5,903	10,403	2,080
2 " "	4,000	500	—	—	4,500		
1 " , kypert, blå	24,967	2,752	6,558	7,197	41,474	97,135	19,427
2 " , "	10,388	24,787	6,086	4,200	45,461		
3 " , "	—	10,200	—	—	10,200		
1 Byxor, vita	9,442	572	416	1,239	11,669	28,282	5,656
2 " , "	5,000	5,387	3,801	425	14,613		
3 " , "	—	2,000	—	—	2,000		
1 " , kommiss-	14,913	3,494	6,099	7,344	31,850	64,298	12,859
2 " , "	6,000	11,454	—	—	17,454		
3 " , "	7,100	7,894	—	—	14,994		
1 " , kypert, blå	25,237	3,189	9,716	8,874	47,016	96,725	19,345
2 " , "	13,196	27,463	—	2,550	43,209		
3 " , "	—	6,500	—	—	6,500		
1 Halsdukar, svarta	19,207	11,909	4,400	—	35,516	35,516	7,103
1 Kalsonger, vita	8,887	727	11,597	7,658	28,869	89,146	17,829
2 " , "	19,500	23,981	4,496	6,300	54,277		
3 " , "	—	2,000	4,000	—	6,000		
1 Kavajer	9,081	1,054	2,343	2,638	15,116	26,591	5,318
2 "	—	4,515	—	—	4,515		
3 "	2,560	4,400	—	—	6,960		
2 Klädsäckar	2,000	800	122	100	3,022	3,022	604
1 Maskintofflor	1,628	—	—	—	1,628	5,869	1,173
2 "	1,855	2,386	—	—	4,241		
1 Maskinvästar	1,810	1,366	192	238	3,606	3,606	721

Persedlarnas benämning.	Karls- krona- station.	Stock- holms- station.	Vaxholms kust- artilleri- rege- mente.	Karls- krona- kustartil- lerirege- mente.	Summa.	Summa.	Medeltal per år.
1 Mössor av kläde, med band	12,817	3,365	—	—	16,182		
2 " " " , " "	—	5,468	4,200	—	9,668		
3 " " " , " "	9,000	10,500	1,500	—	21,000	46,850	9,370
1 Mössor av kläde, med ankare	2,921	960	—	—	3,881	3,881	776
1 Byxor, parad-.....	1,798	1,191	398	637	4,024	4,024	805
1 Jackor	1,168	—	280	309	1,757	1,757	351
1 Maskinrockar	2,086	1,559	376	588	4,609	4,609	922
1 Mössor med skärm	1,660	—	—	—	1,660	1,660	332
1 Kragar till blåkragade skjortor	920	—	—	—	920	920	184
1 Yrkes- m. fl. tecken	323,598	213,640	—	—	537,238		
2 " " "	—	—	45,128	—	45,128	582,366	116,473
1 Madrassvar	2,273	—	—	—	2,273		
2 "	—	1,375	1,375	—	2,750	5,023	1,004
1 Putvar	5,462	—	—	—	5,462		
2 "	—	273	1,282	—	1,555	7,017	1,403
1 Lakan	7,096	—	—	—	7,096		
2 "	—	3,000	3,331	—	6,331	13,427	2,685
1 Handdukar	19,554	—	—	—	19,554		
2 "	—	17,000	8,424	—	25,424	44,978	8,995
1 Sängöverkast	652	—	—	—	652		
2 "	—	—	1,147	—	1,147	1,799	360
1 Skor	11,082	—	—	584	11,666		
2 "	4,583	7,219	1,500	200	13,502		
3 "	8,700	6,700	4,000	200	19,600	44,768	8,954
1 Skor av bramduk	8,795	—	—	—	8,795		
2 " " "	—	2,650	150	—	2,800		
3 " " "	—	208	—	—	208	11,803	2,360
1 Snörkängor	5,545	—	—	609	6,154		
2 "	179	1,965	1,425	—	3,569		
3 "	16,300	10,300	7,100	1,350	35,050	44,773	8,955
1 Stövlar	3,537	—	—	1,566	5,103		
2 "	3,575	4,971	3,390	450	12,386		
3 "	7,800	4,500	3,600	300	16,200	33,689	6,738

Bil. 2.

Uppgift å arbetarpersonalen vid flottans beklädnadsverkstäder i Karlskrona och Stockholm.

Karlskrona station.				Stockholms station.			
<i>Skräddarverkstaden.</i>				<i>Skräddarverkstaden.</i>			
Mästare	1			Mästare	1		
Daglönare, manliga	20			Daglönare, manliga	9		
» kvinnliga	33	=	54	» kvinnliga	18		
					28		
<i>Skomakarverkstaden.</i>				(Skomakarverkstad finnes ej).			
Mästare	1						
Daglönare, manliga	36						
» kvinnliga	3	=	40				
			94				

Uppgift å till personalen vid flottans beklädnadsverkstäder utbetald avlöning enligt styckeverkstaxa, värdet av använda materialier samt allmänna omkostnader under tidsperioden 1911—1915.

	1911.		1912.		1913.		1914.		1915.		Summa.		Summa s.m.	
	Kronor.		Kronor.		Kronor.		Kronor.		Kronor.		Kronor.		Kronor.	
Beklädnadsverkstaden i Karlskrona.														
Avlöning	86,672	65	83,894	80	87,215	45	99,456	76	120,460	52	477,700	18		
Materialkostnad	165,152	09	143,841	76	155,075	72	183,678	90	357,485	58	1,005,234	05	1,482,934	23
Allmänna omkostnader	22,497	36	24,601	29	24,836	85	29,210	88	30,900	14	132,046	52	132,046	52
	274,322	10	252,337	85	267,128	02	312,346	54	508,846	24	1,614,980	75		
Beklädnadsverkstaden i Stockholm.														
Avlöning	22,813	69	20,109	82	18,776	11	21,005	48	27,796	03	110,501	13		
Materialkostnad	33,914	64	34,255	22	25,603	55	29,651	54	39,199	23	162,624	18	273,125	31
Allmänna omkostnader	8,265	72	7,248	03	6,417	80	6,933	—	8,917	01	37,781	56	37,781	56
	64,994	05	61,613	07	50,797	46	57,590	02	75,912	27	310,906	87		
Tillsammans för båda stationerna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,925,887	62
De allmänna omkostnaderna utgöra således:														
I % på avlöning:														
Karlskrona	26.1		29.3		28.6		29.4		25.6		27.6			
Stockholm	36.2		36.0		34.2		33.0		32.1		34.2			
I % på materialkostnad:														
Karlskrona	13.7		17.0		16.0		16.0		9.0		13.1			
Stockholm	24.4		21.1		25.1		23.4		22.7		23.2			
I % på summan av avlöning och materialkostnad:														
Karlskrona	8.9		10.8		10.2		10.3		6.5		8.9			
Stockholm	14.57		13.33		14.6		13.7		13.3		13.8			

**Jämförelse mellan arbetspriser för tillverkning av beklädnadspersedlar vid
marinens beklädnadsverkstäder.**

Persedlar.	Karlskrona station.				Stockholms station.				Arbetskostnad enligt kontrakt.			
	Arbetslön enligt stycke-verksta.	Tillägg för vissa allmänna omkostnader.		Summa.	Arbetslön enligt stycke-verksta.	Tillägg för vissa allmänna omkostnader.		Summa.	Vaxholms kustart.-regemente.	Karlskrona kustart.-regemente.		
Blåskjorta ..... kr.	1 20	— 21	1 41	2 15	— 48	2 63	3 —	2 —	3 —	2 —		
Bussarong, vit..... "	— 45	— 08	— 53	— 68	— 15	— 83	— —	— —	— —	— —		
" kypert, blå..... "	— 40	— 07	— 47	— 68	— 15	— 83	1 —	— 75	1 —	— 75		
Byxor, vita..... "	— 60	— 11	— 71	1 —	— 22	1 22	1 50	— 80	1 50	— 80		
" kommiss..... "	1 —	— 18	1 18	1 75	— 39	2 14	2 55	2 —	2 55	2 —		
" kypert, blå..... "	— 35	— 06	— 41	— 50	— 11	— 61	1 —	— 75	1 —	— 75		
" parad..... "	1 —	— 18	1 18	1 85	— 41	2 26	3 25	2 —	3 25	2 —		
Halsduk, svart..... "	— 04	— —	— 04	— 10	— 02	— 12	— 15	— —	— 15	— —		
Jacka..... "	6 —	1 06	7 06	7 08	1 56	8 64	9 75	8 —	9 75	8 —		
Kalsonger, vita..... "	— 25	— 04	— 29	— 38	— 08	— 46	— 45	— 40	— 45	— 40		
Kavaj..... "	4 25	— 75	5 —	5 —	1 10	6 10	6 50	5 50	6 50	5 50		
" vändning av..... "	4 50	— 79	5 29	5 50	1 21	6 71	6 25	— —	6 25	— —		
Maskinrock..... "	— 70	— 12	— 82	1 25	— 28	1 53	1 70	1 —	1 70	1 —		
Maskinväst..... "	2 50	— 44	2 94	3 25	— 72	3 97	4 25	3 50	4 25	3 50		
Mössa med band..... "	— 90	— 16	1 06	— 80	— 18	— 98	— —	— —	— —	— —		
" kypert, blå..... "	— 15	— 03	— 18	— 20	— 04	— 24	— —	— —	— —	— —		
Mösskapell..... "	— 07	— 01	— 08	— 20	— 04	— 24	— —	— —	— —	— —		
Skjorta, blåkragad..... "	— 50	— 09	— 59	— 72	— 16	— 88	1 35	— 75	1 35	— 75		
" ny krage..... "	— 25	— 04	— 29	— 50	— 11	— 61	— 80	— —	— 80	— —		
Jämförelse.												
Karlskrona station-Stockholms station..... kr.	— —	— —	29 53	— —	— —	41 —	— —	— —	— —	— —		
Karlskrona station—Vaxholms kust-art.-reg. .... "	— —	— —	27 68	— —	— —	— —	43 50	— —	43 50	— —		
Karlskrona station—Karlskrona kust-art.-reg. .... "	— —	— —	22 06	— —	— —	— —	— —	27 45	— —	27 45		
Stockholms station—Vaxholms kust-art.-reg. .... "	— —	— —	— —	— —	— —	38 71	43 50	— —	43 50	— —		
Stockholms station—Karlskrona kust-art.-reg. .... "	— —	— —	— —	— —	— —	31 27	— —	27 45	— —	27 45		
Vaxholms kustart.-reg.—Karlskrona kustart.-reg. .... "	— —	— —	— —	— —	— —	— —	36 30	27 45	36 30	27 45		

Anmärkning. Enär tillverkning av samtliga slag av persedlar ej förekommer vid alla verkstäderna, har i summan under »jämförelse» för en verkstad endast medtagits kostnaderna för tillverkning av sådana persedlar, som jämväl tillverkas vid den verkstad, med vilken jämförelsen göres. Sålunda ingår t. ex. i den summa för verkstaden vid Karlskrona station, som jämföres med Karlskrona kustartilleriregementes verkstad, ej kostnaderna för vita bussaronger, svarta halsdukar m. fl. persedlar, emedan tillverkning av sådana persedlar ej förekommer vid sistnämnda verkstad.

Bil. 4.

Jämförelse mellan vissa arbetskostnader för tillverkning av nedanstående persedlar under femårsperioden 1911—1915 och beräknade motsvarande kostnader, om samma persedlar tillverkats vid beklädnadsverkstaden vid flottans station i Karlskrona.

	Tillverkade persedlar vid beklädnadsverkstaden						Summa tillverkade persedlar	Summa arbetskostnad	Beräknad kostnad, om samma persedlar tillverkats vid beklädnadsverkstaden i Karlskrona
	i Stockholm		vid Vaxholms kustartillerireg:te		vid Karlskrona kustartillerireg:te				
	antal	arbetskostnad	antal	arbetskostnad	antal	arbetskostnad			
Blåskjortor	1,176	3,092 88	2,740	8,220 —	4,158	8,316 —	8,074	19,628 88	11,384 34
Bussaronger, vita ...	454	376 82	—	— —	—	— —	454	376 82	240 62
» , kypert, blå	2,752	2,284 16	6,558	6,558 —	7,197	5,397 75	16,507	14,239 91	7,758 29
Byxor, vita.....	572	697 84	416	624 —	1,239	991 20	2,227	2,313 04	1,581 17
» , kommiss- ...	3,494	7,477 16	6,099	15,552 45	7,344	14,688 —	16,937	37,717 61	19,985 66
» , kypert, blå...	3,189	1,945 29	9,716	9,716 —	8,874	6,655 50	21,779	18,316 79	8,929 39
Halsdukar, svarta...	11,909	1,429 08	4,400	660 —	—	— —	16,309	2,089 08	652 36
Kalsonger, vita	727	334 42	11,597	5,218 65	7,658	3,063 20	19,982	8,616 27	5,794 78
Kavajer	1,054	6,429 40	2,343	15,229 50	2,638	14,509 —	6,035	36,167 90	30,175 —
Maskinvästar	1,366	5,423 02	192	816 —	238	833 —	1,796	7,072 02	5,280 24
Mössor med band...	3,365	3,297 70	—	— —	—	— —	3,365	3,297 70	3,566 90
Byxor, parad-	1,191	2,691 66	398	1,293 50	637	1,274 —	2,226	5,259 16	2,626 68
Jackor.....	—	— —	280	2,730 —	309	2,472 —	589	5,202 —	4,158 34
Maskinrockar	1,559	2,385 27	376	639 20	588	588 —	2,523	3,612 47	2,068 86
	—	37,864 70	—	67,257 30	—	58,787 65	—	163,909 65	104,202 63

U p p -

å beräknad erforderlig årlig anskaffning

P e r s e d l a r	F l o t t a n					
	Stammanskap					
	Äldre		Rekryter		Skepps- gossar	
	eldare	övriga	eldare	övriga		
För gemenskap:						
Blåskjorta	st.	623	2,754	500	1,650	600
Bussarong, vit	»	—	1,377	—	1,650	600
» , kypert, blå	»	1,246	2,754	750	1,100	600
Byxor, vita	par	623	2,754	500	1,650	600
» , kommiss-	»	2,492	5,508	750	1,650	900
» , kypert, blå	»	1,246	2,754	750	1,100	600
Halsduk, svart	st.	1,246	2,754	500	1,100	600
Kalsonger, vita	par	1,246	5,508	500	2,200	1,200
Kavaj	st.	415	1,377	500	1,100	300
Klädsäck	»	125	275	250	550	—
Maskintofflor	par	1,246	—	250	—	—
Maskinväst	st.	623	—	250	—	—
Mössa med band eller ankare.....	»	1,246	2,754	500	1,100	600
» , kypert, blå	»	1,246	2,754	250	550	—
Mösskapell	»	623	1,377	500	1,100	300
Skjorta, blåkragad	»	1,246	5,508	750	3,300	1,200
Skor	par	1,246	5,508	500	1,100	600
Snörkängor	»	623	2,754	250	550	600
Stövlar	»	830	1,836	250	550	300
För underofficerskorpraler:						
Byxor, parad-	»	242	439	—	—	—
Jacka	st.	50	220	—	—	—
Maskinrock	»	242	—	—	—	—

Bil. 5.

g i f t

av beklädnadspersedlar för marinen.

			K u s t a r t i l l e r i e t									
Värnpliktiga		Summa	Stammanskap				Värnpliktiga		Summa	Summa summarum		
			Äldre		Rekryter							
eldare	övriga		eldare	övriga	eldare	övriga	eldare	övriga				
450	2,800	9,377	40	1,210	46	1,130	60	1,500	3,986	13,363		
—	1,400	5,027	—	—	—	—	—	—	—	5,027		
900	4,200	11,550	150	2,420	100	1,130	240	3,000	7,040	18,590		
450	2,800	9,377	40	1,210	50	750	60	1,500	3,610	12,987		
1,800	5,600	18,700	130	2,020	75	1,130	240	3,000	6,595	25,295		
1,800	5,600	13,850	160	2,420	100	1,130	240	3,000	7,050	20,900		
900	2,800	9,900	80	1,210	50	750	120	1,500	3,710	13,610		
900	5,600	17,154	80	2,420	75	1,500	120	3,000	7,195	24,349		
300	1,400	5,392	25	610	50	750	60	750	2,245	7,637		
90	280	1,570	10	120	25	375	12	150	692	2,262		
900	—	2,396	80	—	25	—	120	—	225	2,621		
450	—	1,323	40	—	25	—	60	—	125	1,448		
900	2,800	9,900	80	1,210	50	750	120	1,500	3,710	13,610		
900	—	5,700	80	—	25	—	120	—	225	5,925		
450	2,800	7,150	40	610	50	750	120	1,500	3,070	10,220		
900	5,600	18,504	80	2,420	75	2,260	120	3,000	7,955	26,459		
900	5,600	15,454	80	1,210	25	375	120	1,500	3,310	18,764		
900	2,800	8,477	40	610	25	375	60	750	1,860	10,337		
600	2,800	7,166	40	1,210	25	750	60	1,500	3,585	10,751		
—	—	—	35	180	—	—	—	—	—	896		
—	—	—	7	72	—	—	—	—	—	349		
—	—	—	35	180	—	—	—	—	—	457		